

1. ועד הורי תלמידי בית ספר אלמנארה בעכו
2. פלוני, יליד 1994
באמצעות אמו גבי איבתיסאם חתחות, מעכו
3. פלונית, ילידת 1999
באמצעות אביה מר ערפאן דאהר, מעכו
4. פלונית, ילידת 1999
5. פלונית, ילידת 1995
באמצעות אביהן מר פירהאד עבד, מעכו
6. פלונית, ילידת 1995
באמצעות אביה מר ח'ליל עמאר, מעכו
7. אחמד עודה, עכו
8. אליאטר: עמותה לקידום תרבותי וחברתי – עכו (ע"ר)
9. עדאלה - המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל (ע"ר)
באמצעות עוה"ד עביר בכר ו/או חסן ג'בארין ו/או ארנה כהן
ו/או מרואן דלאל ו/או סוהאד בשארה ו/או מוראד אל סאנע
ו/או עדאל בדיר ו/או סאוסן זהר מעדאלה: המרכז המשפטי
לזכויות המיעוט הערבי בישראל ת"ד 510 שפרעם 2020
טלפון: 04-9501610; פקס: 04-9503140

העותרים

-נגד-

1. עיריית עכו
רח' ויצמן 2, עכו
2. משרד החינוך
באמצעות פרקליטות המדינה
רח' סלאח אל - דין 29, ירושלים

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא מלפניו צו על תנאי המורה למשיבים לבוא וליתן טעם:

- א. מדוע לא יבטיחו את זכותם של העותרים לחינוך נגיש, נאות וסביר כמצוות חוק לימוד חובה, תש"ט – 1949 וחוק זכויות התלמיד, תשס"א – 2000, על ידי תיקון מידי לכל הליקויים הבטיחותיים בבית הספר הממלכתי לחינוך יסודי ערבי, "אלמנארה";
- ב. מדוע לא יקיימו את חובתם ובאופן מידי כלפי בית הספר "אלמנארה" לפי האמור בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, התשנ"ז המורה על קיומם של תנאים סביבתיים סבירים וסטנדרטים בטיחותיים בכל בתי הספר במדינת ישראל;
- ג. מדוע לא יקיימו את מסקנות דו"חות הביקורת מטעם משרד החינוך והבריאות ואשר מתייחסים לתנאים הבטיחותיים והסביבתיים של בית הספר "אלמנארה".

ואלה הם נימוקי העתירה:

החלק העובדתי

הקדמה

1. עניינה של עתירה זו הנו הליקויים הבטיחותיים "בבית ספר אלמנארה" בעכו (להלן: "בית הספר"). מדובר בבית ספר חדש שנבנה בשנת 2004, והמאכלס כיום למעלה מ-670 תלמידים.
2. העתירה סומכת ידה על דו"חות ביקורת מטעם משרד החינוך והבריאות וכן על דו"ח ביקורת בטיחותי שהוכן על-ידי יועצת בטיחות אשר הוזמן על-ידי העותרים. דו"חות אלה מצביעים על שורה ארוכה של ליקויים בטיחותיים שחלקם אף הוגדרו כליקויים חמורים ביותר המחייבים טיפול ותיקון מידי מפאת הסכנה הנשקפת מהם על חיי התלמידים.
3. מחדלם של המשיבים, אי מילוי חובותיהם על פי דין ואי קיום הבטחותיהם, מהווים פגיעה בזכויות היסוד של העותרים (6-2) לחינוך ובזכויותיהם החוקתיות לכבוד, לבריאות ולשלמות גוף.

העותרים

4. העותר מס' 1 הנו ועד הורי תלמידי בית הספר היסודי "אלמנארה" בעכו. העותרים 6-2 הנם תלמידים הלומדים בבית הספר. העותר מס' 7 הנו חבר מועצת העיר עכו. העותרת מס' 8, הנה עמותה העוסקת בפיתוח תרבותי וחברתי בעכו ומפעילה בעיר פרויקטים חינוכיים וחברתיים. עותר מס' 9 הנו מרכז זכויות אדם, רשום כדין בישראל, נוסד בנובמבר 1996 כמרכז משפטי עצמאי הפועל לקידום זכויות האדם בכלל והמיעוט הערבי בפרט במישור המשפטי.

הרקע להקמת בית הספר "אלמנארה"

5. במערכת החינוך היסודי בעכו ישנם שני בתי ספר לחינוך ממלכתי יסודי ערבי: ביה"ס "אל-מנארה" מושא עתירה זו ובי"ס "אל-אמל". שני בתי ספר אלה משרתים למעלה מ-1300 תלמידים.

6. הקמתו של בית הספר "אלמנארה" הינה תוצאה של התדיינות משפטית בפני בג"צ משנת 1999. באותה שנה, עתרו הורי תלמידים בפני בג"צ בדרישה להורות למשיבים להימנע מאכלוס ילדי בית ספר "אלאמל" בקרוואנים בלתי תקינים שהוקמו בסמוך לבית הספר. בנוסף, ביקשו הורי התלמידים בעתירתם להורות למשיבים לתקן את כל הליקויים הבטיחותיים שהתגלו בזמנו בבית הספר "אל-אמל". כמו כן, העותרים הלינו כנגד בעיית הצפיפות בבית הספר הנ"ל אשר אכלס עד לאותה עת למעלה מ-1400 תלמידים.

ראו: בג"צ 5441/99 עבד ברגות ואח' נ' משרד החינוך ואח', (טרם פורסם).

7. במהלך ההתדיינות בפני בג"צ הגיעו הצדדים לכמה הסכמות מהותיות אשר קיבלו מאוחר יותר תוקף של פסק דין. מבין ההסכמות הבולטות היה הצורך בבניית בית ספר יסודי ממלכתי ערבי חדש בעיר, הוא זה בית הספר מושא עתירה זו. התאריך הסופי לפתיחת בית הספר החדש נקבע ליום 1/09/02. אך רק ביום 16/03/04 ניתן אישור משרד החינוך לפתיחת בית הספר.

רצ"ב:

- החלטת בית המשפט העליון מיום 30/08/99, כנספח שסימנו ע/1;

- מכתבו מיום 16/03/04 של מר וסרמן, מנהל מחוז הצפון של משרד החינוך, כנספח ע/2.

8. בסוף חודש מאי, 2004 החל בית הספר "אלמנארה" לפעול כמוסד חינוכי אליו הועברו למעלה מ-600 תלמידים שהנם מחצית מהתלמידים שלמדו עד לאותה עת בבית הספר היסודי "אל-אמל".

9. מספר התלמידים בבית הספר עומד היום על 674 המשובצים ב-19 כתות לימוד. ממוצע מספר התלמידים בכל כיתה עומד על 35.5 אשר, יחסית, נחשב לאחד הממוצעים הגבוהים בהשוואה לשאר בתי הספר בעיר עכו.

רצ"ב:

- טבלה המעודכנת לשנת הלימודים תשס"ה בעניין מספר התלמידים הלומדים בכל אחד מבתי ספר לחינוך יסודי ממלכתי בעיר עכו;

- טבלה עדכנית לשנת הלימודים תשס"ו בכל הנוגע למספר התלמידים. לנוחיות בית המשפט צורפה אף טבלת הבהרה מסכמת. כל הטבלות צורפו כנספח שסימנו ע/3.

הליקויים הבטיחותיים בבית הספר "אלמנארה":

10. חרף העובדה, כי מדובר בבית ספר חדש אשר הוקם רק לפני כשנתיים, בחינה מקצועית ומעמיקה לתנאיו הפיזיים והסביבתיים מעלה שורה ארוכה של ליקויים בטיחותיים אשר רובם מצריכים טיפול באופן מיידי מפאת הסכנה הממשית הנשקפת על חיי ובריאות תלמידי בית הספר.

11. חוות דעתה המצורפת של הגברת פאתנה נסראללה, אדריכלית ומומחית לענייני בטיחות מוסדות חינוך, מכילה פירוט רחב אודות הליקויים במבנה. למען הסדר הטוב, נביא להלן את שורת הליקויים תוך ציון מידת חומרתם וקצב הטיפול הראוי בהסתמך על האמור בחוות הדעת המקצועית.

רצ"ב חוות הדעת המקצועית מטעם גב' נסראללה, כנספח שסימנו ע/4.

העדר ברזיות לשתייה

12. העדר ברזיות למי שתייה הנה אחת הבעיות המרכזיות בבית הספר "אלמנארה". בשל העדר ברזיות מי שתייה, בחצרות בית הספר או במתחם הפנימי של ביה"ס, אספקת מי השתייה נעשית באמצעות הברזיות שנמצאות בתאי השירותים, עניין הגורם לצפיפות בשטח השירותים הקטן ואשר איננו מיועד לכך וכן כרוך בסכנה תברואתית ובריאותית.

ראו גם: ע/4, פסקה 13.

13. בעיית אספקת מי שתייה לתלמידים באמצעות הברזיות של השירותים הופיעה בדו"ח הביקורת התברואית שהוגש מטעם משרד הבריאות למשיבה מס' 1 זה מכבר. ממכתב ששיגר רכז הפיקוח להנדסת סביבה אל מנהל בית הספר אלמנארה, ביום 1/06/05 עולה, כי בעיית אספקת מי השתייה נמנית על הבעיות הקשות שיש לפעול ולפתור אותה ללא דיחוי.

רצ"ב מכתבו של מר גלייזרוב ויקטור, מיום 1/06/05 כנספח שסימנו ע/5.

14. הימצאותן של ברזיות מים בחצרות בית הספר מקבלת משנה חשיבות במהלך שיעורי החינוך הגופני של תלמידי ביה"ס במיוחד בתקופת הקיץ. הסכנות העיקריות הקשורות בקיום שיעורי החינוך הגופני בקיץ הן מכות חום והתביישות. דברים אלה צוינו במפורש בחוזר המנכ"ל של משרד החינוך.

רצ"ב העתק מחוזר המנכ"ל [תשס"ג/10 (א), סעיפים 9.3-11] כנספח שסימנו ע/6.

15. יש לציין, כי בעבר סופקו מי השתייה לתלמידי בית הספר באמצעות שלושה מתקני מים (קולרים), כאשר בכל קומה הוצב מתקן אחד. שלושת מתקני המים אמורים היו לשרת 630 התלמידים שלמדו באותו עת בביה"ס. ביום 14/06/04, פחות מחודש, לאחר אכלוס בית הספר בתלמידים, פנה מנהל ביה"ס, מר עבד אלפתאח, אל המשיבה מס' 1, ודרש התקנת ברזיות בחצרות בית הספר הואיל ושלושת המתקנים אינם נותנים מענה מספק לתלמידים במיוחד בימי הקיץ.

רצ"ב מכתב מנהל ביה"ס מר אוסאמה עבד אלפתאח מיום 14/06/04, כנספח שסימנו ע/7.

16. בדיעבד הסתבר, כי אף מתקני השתייה שהוצבו בבית הספר אינם בטיחותיים לתלמידים. עשרות תלמידים היו מצטופפים על מתקן אחד ודוחפים זה את זה דבר שגרם לפגיעות של תלמידים אחדים במיוחד באזור הפנים, הלסת והשפתיים. בשל החשש מפגיעה בשלמות גופם של התלמידים הוחלט להסיר את שלושת מתקני השתייה ולהמשיך ולדרוש התקנת ברזיות.

17. המשיבה מס' 1 אשר ידעה למשך למעלה משנתיים, כי ילדי בית הספר שותים מברזיות הנמצאות בשירותים לא הנידה עפעף. תשובה ראשונית לפנייתו של מנהל בית הספר באותו עניין התקבלה רק ביום 13/11/05. בתשובתה ביקשה המשיבה ממנהל בית הספר, לאשר קבלת שתי ברזיות לאחר הצבתן בבית הספר וכלום מעבר לזה לא צוין במכתבה.

רצ"ב תשובתה של המשיבה מס' 1 מיום 13/11/05, כנספח שסימנו ע/8.

18. נכון למועד כתיבת שורות אלה טרם קיימה המשיבה את חובתה על פי דין לא כל שכן, את הבטחותיה להתקין ברזיות מחוץ לתאי השירותים של בית הספר.

חצרות בתי הספר

19. בית הספר מכיל שלוש חצרות שאמורות לשמש, בעיקר, את תלמידי ביה"ס למשחק בהפסקות ובשיעורי החינוך הגופני. חצרות אלו הן מרפסות פתוחות ולא מקורות, כאשר שתיים מהן נמצאות בקומה הראשונה של המבנה והחצר השלישית בקומה השנייה.

20. מחוות הדעת הבטיחותית הרצ"ב עולה, כי כל הליקויים הבטיחותיים שנתגלו במרפסות/חצרות בית הספר מחייבים טיפול מיידי וזאת בשל הסיכון הגבוה להתרחשות תאונות ופגיעה בחייהם של התלמידים. להלן תיאור הליקויים אליהם התייחסה חוות הדעת בכל הנוגע לחצרות ביה"ס:

א. **מעקה לא תקני**: מחוות הדעת עולה, כי המעקה של חצרות ביה"ס איננו תקני בכך שאינו תואם את התקן הישראלי (ת"י 1142) ע"פ דרישות חוזר המנכ"ל [סב/6 (ב)]. מצבו של המעקה כיום מעמיד את הילדים בסכנת נפילה מגובה.

המלצה: לפעול להתקנת מעקה **באופן מיידי** באופן ההולם את התקן הישראלי (1142).

ב. **מרצפות החצרות**: נמצא, כי החצרות מרוצפות בריצוף מסנוור ומחליק בימי גשם בניגוד לתקן הישראלי (ת"י 2279).

המלצה: בשל הסכנה הטמונה בכך הומלץ על **איסור הקמת כל פעילות בחצרות** עד לשינוי המצב בהתאם לחוזרי המנכ"ל. הואיל ובעיית הסנוור וההחלקה נובעת מאור השמש והגשמים, אזי קירוי גגות המרפסות/החצרות יש בו כדי לסייע בפתרון בעיית הסנוור וההחלקה.

ג. **מנועי המזגנים**: נמצא, כי מנועי המזגנים המונחים בחצרות בית הספר מסכנים את חיי התלמידים בכך שהם עלולים לפגוע בהם בעת ריצה.

המלצה: להסיר המזגנים לפני פתיחת החצרות לפעילות תלמידים.

ד. **מעקה מהלך**: במעקה מהלך מדרגות חיצוניות המובילות מהחצר בקומה א' לשטח קומת קרקע יש חלק עם סכנת הילכדות ראש.

המלצה: לבצע תיקון מיידי.

ה. **העדר הצללה**: נמצא, כי כל חצרות בית הספר נעדרות הצללה.

המלצה: יש לדאוג להצללת 15% משטח החצרות.

ראו: ע/4 פסקאות 6-9 ו-15.

21. מדו"ח בטיחותי של המשיבה מס' 1 שהוכן על-ידי מר נפתלי רונן – אדריכל ויועץ בטיחותי ביום 5/4/04 עולה, כי בעיית ריצוף חצרות בית הספר היתה ידועה למשיבה מס' 1 עוד בטרם פתיחתו של בית הספר ואכלוסו בתלמידים. יממה לאחר שביקר היועץ הבטיחותי בבית הספר, בהזמנת המשיבה מס' 1 ובנוכחות נציגים מטעמה, שיגר מר רונן דו"ח בטיחותי שבו נרשמו הערותיו אודות מצב בית הספר הבטיחותי. אחת מהערותיו שהופיעו בדו"ח היתה כי **"ריצוף המרפסות בוצע בקרמיקה מסוג R9 ולא R10 כנדרש"**. היועץ המליץ על בדיקת אפשרות שיפור מניעת החלקה ע"י צבע הולם. דבר אשר לא נעשה עד ליום זה.

רצ"ב דו"ח הבטיחות שהוכן על-ידי האדריכל ויועץ הבטיחות מר נפתלי רונן מיום 5/04/04 כנספח שסימנו **ע/9**.

22. משרד הבריאות ביקר אף הוא את מצבם הבלתי תקני של חצרות בית הספר ואת חוסר המעש של המשיבה מס' 1. ממכתב ששיגר רכז הפיקוח להנדסת סביבה אל מנהל בית הספר אלמנארה, ביום 1/06/05 מסתבר, כי משרד הבריאות התריע בעבר לגבי אי התאמת חצרות בית הספר לשימוש נאות ע"י התלמידים. לדברי מר גלייזרוב ויקטור, ממרכז הפיקוח להנדסת הסביבה של משרד הבריאות, במהלך ביקורת בבית הספר שנערכה על-ידו במסגרת פעילות צוות הבקרה של משרד הבריאות, נמצא כי לא בוצעו הוראות משרד הבריאות לגבי התאמת משטחי החצרות בשתי הקומות העליונות של בית הספר, החשופות כלשונו **"להקרנה ישירה ע"י קרני השמש, מסנוורים ומחליקים ללא הצללה"**. העתק ממכתב זה הועבר למשיבים.

ראו: **ע/5**.

23. יש לציין, כי מצוות עובדי ביה"ס נמסר לח"מ, כי הוצאה הוראה מפורשת מטעם המנהל האוסרת כל פעילות בחצרות בית הספר שאינן בטיחותיות. יחד עם זאת, לעיתים מאד

קרובות ובלית ברירה תלמידי ביה"ס נאלצים לעשות שימוש בחצרות חרף הסכנות הכרוכות בכך.

24. השימוש בחצרות בית הספר הבלתי תקינות בולט במיוחד בשיעורי החינוך הגופני. בית הספר קיים מגרש כדורסל המנוצל לשיעורי החינוך הגופני, אולם לא אחת נוצרת חפיפה בשיעורי ההתעמלות והחינוך הגופני בין הכתות (שהנן 19 במספרן), דבר המאלץ עריכת השיעור באחת משלוש החצרות הבלתי בטיחותיות. קיום שיעורי חינוך גופני במקומות **לא מוצלים ונעדרי ברזיות** עומד בניגוד מוחלט לחוזר המנכ"ל (תשס"ג/10 9.3). על-פי החוזר הנ"ל שיעורי ההתעמלות – במיוחד בקיץ – יקוימו במקומות מוצלים אשר יש בקרבתם ברזיות מים. שיעורי ההתעמלות של התלמידים "בבית ספר אלמנארה" מתקיימים מזה כשנתיים במקומות לא מוצלים המחוסרים ברזיות מים.

ראו: ע/6.

25. חצרות בתי הספר הן חלק בלתי נפרד מהסביבה הלימודית של בית הספר. חצר בית הספר משמשת, בין היתר, מרחב למגוון רחב של פעילויות חברתיות וחינוכיות; כמקום לכינוסים ולאירועים של בית הספר כגון חגיגות וטקסים; כמקום להירגעות והתאווררות הילדים והמורים בין השיעורים; מקום לפעילות ספורטיבית מאורגנת או בודדת וכמקום למשחק ושעשועים. מחוזר מנכ"ל משרד החינוך תשס"א/6 (א) עולה, כי בשל הפונקציה החשובה שממלאות חצרות בית הספר הוקמה ועדה מיוחדת לצורך מתן המלצות לבתי הספר ולרשויות, לתכנון החצר ולעיצובה. הועדה הנ"ל המליצה, בית היתר, לראות את החצר כסביבה חינוכית עשירה הואיל והיא:

"רואה את מבנה בית הספר ואת החצר **כסביבת** החיים של בית הספר שבה מתרחשים מצד אחד תהליכי למידה וחברות ומצד שני תהליכים ותפקודים כגון משחק ושעשוע, ספורט וכד', ועל כן מבנה בית הספר והחצר יוצרים **שלמות אחת**, והחצר היא חלק מהמרחב החינוכי הלימודי הכולל. זאת בשונה מהתפיסה המקובלת עדיין בחלקה, המפרידה בין מבנה הכתות לבין החצר ורואה בהם שתי ישויות נפרדות." (הדגשות הוספו).

רצ"ב חוזר מנכ"ל תשס"א/6 (א), סעיפים 3.2-4, כנספח שסימנו ע/10, עמ' 1-2.

26. בצד הגורמים החברתיים – חינוכיים הטמונים בחצר בית הספר, ישנם גם גורמים פדגוגיים אשר אינם פחותים בחשיבותם. מחוזר מנכ"ל משרד החינוך לעיל עולה כי לחצר בית הספר ישנו ערך מוסף בכך שהיא מזמנת שפע של אפשרויות למידה שאינן יכולות להתרחש בין כותלי מבנה בית הספר וכתות הלימוד. אי לכך, הומלץ על-ידי הועדה שבחנה את חשיבות חצרות בית הספר, כי בית ספר ידאג לבחור את הדרך שבה יוכל לייעד את חצר בית הספר לנושאים ורעיונות שהם חלק מתוכנית הלימודים שלו, כגון: פעילויות חקר מדעיות, פעילות אמנותית, לימודי הסביבה ועוד.

ראו: ע/10, עמ' 3.

27. לא זאת אף זאת, ההיבט האסתטי של חצר בית הספר איננו נופל מחשיבותו משאר ההיבטים שהוזכרו לעיל. מהמצלות ועדת משרד החינוך שהוקמה לצורך זה עולה, כי יש לתת את הדעת בתכנון החצר ובעיצובה להיבט האסתטי "כגורם התורם לחזות בית הספר כולו, משפיע על התייחסות התלמידים לבית הספר ועל התנהגותם בו בעת שהייתם בחצר, מפחית אלימות וונדליזם וכן משפיע על החינוך לאסתטיקה ותורם להנעמת השהייה בחצר והפעילות בה". בעניין ההצללות המליצה הועדה לקבוע כי **צל, באמצעות אמצעי הצללה שונים, הנו הכרחי ותנאי סף לפעילות תלמידים בבית הספר.**

ראו: ע/10, עמ' 4

28. הנה כי כן, לחצרות בית הספר ישנה חשיבות חינוכית – פדגוגית וחברתית שלא ניתן להמעיט בערכה. מצבן של חצרות ביה"ס "אלמנארה" שולל מתלמידי בית הספר את אפשרות ניצולן לכל פעילות חינוכית לימודית או פדגוגית לרבות למשחקים ושעשועים.

גישת התלמידים לבית הספר והיציאה ממנו:

29. בניגוד להנחיות משרד החינוך, ציר התנועה של התלמידים בכניסתם ויציאתם מבית הספר משמש גם **שטח החנייה** של רכבים מנועיים של עובדי שני בתי ספר הנמצאים באותו מתחם; ביי"ס "אלאמאל" ובי"ס "אלמנארה". הסכנה הכרוכה בכך מקבלת משנה חומרה נוכח העובדה כי מלבד ילדי בתי הספר מושא עתירה זו ישנם לפחות כאלף ילדי בית ספר (יסודי, חטיבת ביניים ותיכון) שאותו ציר משמש עבורם לציר תנועה מרכזי בדרך לבית הספר ובחזרה ממנו. בחוזר מנכ"ל משרד החינוך נקבע מפורשות, כי:

" שטח החנייה לרכב מנועי לצורכי בית הספר יהיה מחוץ לחצר המוסד. הגישה בכלי רכב אל שטח החנייה תהיה ישירה מבחוץ; היא לא תעבור בתחום מגרש בית-הספר ולא תחצה צירי תנועה של תלמידים."

מתוך: חוזר מנכ"ל ז', תשנ"ז (נוהלי בטיחות), עמ' 760. חוזר המנכ"ל מצורף כנספח ע/11

30. בחוות הדעת הבטיחותית המצורפת לעתירה זו עמדה המחברת על הסכנה הטמונה בעובדה, כי הכניסה הראשית לבית הספר הנה דרך רחבת חניון לכלי רכב. כפתרון לעניין זה, מציעה מחברת הדו"ח בניית שביל נפרד מהחניה המוביל את התלמידים עד לשער ביה"ס.

"גישת התלמידים לבי"ס ויציאתם מבי"ס, דרך הכניסה הראשית, הינה מרחבת החניון, המהווה סכנת חיים לתלמידים. לכן, יש לבנות שביל נפרד מהחניה המוביל את התלמידים עד לשער ביה"ס."

ראו: ע/4 פסקה 12.

דלתות כניסה ראשית ויציאת חירום

31. מחוות הדעת המצורפת נמצא, עולה, כי בכמה מדלתות הכניסה הראשית לביה"ס ויציאת החירום אין מגני אצבעות בין כנף הדלת למשקוף הדלת. עניין זה עלול לגרום לקטיעת אצבעותיהם של התלמידים. בשל הסיכון המרבי הכרוך בכך, הומלץ על ידי היועצת הבטיחותית לבצע השלמות התקנת מגני האצבעות **באופן מיידי**.

ראו: ע/4 פסקה 1.

חלונות בית הספר

32. בחלק מחלונות בית הספר נמצא, כי הוסרו מגבילי פתיחת החלונות ל- 10 ס"מ. בשל חשיבות הנושא וניסיון העבר הכאוב שבו קיפחו תלמידים חיהם כתוצאה ממעידה מחלונות ללא סגרים ובלתי מסורגים הומלץ לבצע התיקון **באופן מיידי**.

ראו: ע/4 פסקה 5.

שקעי חשמל חשופים

33. ליקוי חמור אחר שנמצא הנו שקע החשמל החשוף הן למי הגשם והן לידיהם של התלמידים. אין צורך להרחיב בדבר הסכנה המוחשית להתחשמלותם של התלמידים. בשל סכנה זו, המליצה יועצת הבטיחות על **תיקון מיידי** של השקע.

שערי מגרש הספורט:

34. מחוות הדעת עולה, כי שערי מגרש הספורט של ביה"ס בנויים בצורה שאין מרווח בין תפסן מנעול הכנף לבין תפסן מנעול המשקוף. בשל הסיכון הגבוה שהדבר עלול לגרום לקטיעת אצבעות, הומלץ בחוות הדעת לתקן את המפגע באופן מיידי.

ראו: ע/4, פסקה 14.

צנרת המים

35. באחת מכניסות בית הספר נמצאים "שיברים" וצנרת מים בקוטר כ-8 צול, גובה 80 ס"מ ובאורך של שלושה מטרים. לדעת היועצת הבטיחותית הימצאותה של הצנרת על השביל המשמש מעבר לתלמידים מהווה מפגע בטיחותי המפריע להולכי הרגל ויש לפעול **במהלך השנה** ולהפריד בין ה-"השיברים" והצנרת לבין השביל. אפשרות אחת אשר הוצעה ע"י היועצת הנה העתקת מערכת הצנרת צמוד לקיר והתקנתה בתוך נישה. אפשרות שנייה מוצעת הנה בניית גדר אלכסונית המפריד בין שביל המעבר לבין הצנרת.

ראו: ע/4 פסקה 11.

מדרגות פנימיות :

- פתח חלון עגול במהלך המדרגות הגורם לסכנה נפילה. יש להתקין סורגים לפתח. ליקוי זה הוגדר על-ידי היועצת הבטיחותית כליקוי חמור. (ע/4 פסקה 2);
- מעקה מהלך המדרגות מחליק: מוצע להתקין מאחז יד על המעקה הבנוי, או כל פתרון אחר שלא יפגעו ממנו הילדים. הוגדר כמפגע חמור. (ע/4 פסקה 3);
- מהלכי המדרגות ללא פסים: הדבר עלול לגרום להחלקה. יש להתקין פסים למניעת החלקה, רוחב 5 ס"מ בקצה שלח כל מדרגה. (ע/4 פסקה 4);

36. הנה כי כן, תיאור הדברים בצירוף חוות הדעת ופניות משרד הבריאות והיועץ הבטיחותי שהוזמן מטעם המשיבים, לא מותיר ספק, כי מצבו התקני של בית הספר מחייב התערבות מיידית בהקדם וללא דיחוי.

הקשר בין סביבה לא תקינה להתרחשות מקרי אלימות

37. מחקרים מראים, כי למפגעים בטיחותיים בסביבה הפיזית של בית הספר ישנה השלכה על התרחשותן של תאונות בבית הספר ואף מקרי אלימות. על הקשר בין הסביבה הפיזית של בית הספר לקרות אירועי אלימות, ניתן ללמוד אף מחוזרי המנכ"ל של משרד החינוך. מחוזר המנכ"ל העוסק בנוהלי בטיחות במערכת החינוך (תשנ"ז) עולה, כי נתונים שאסף משרד החינוך מצביעים על כך, כי תאונות בבית הספר מתרחשות בעיקר בהפסקות, בשיעורי פעילות של חינוך גופני, במתקני חצר ובחצר. כמו-כן עולה, כי רבים מהתלמידים הנפגעים, נפגעו בתוך חדרי הכיתות בזמן שהייתם בהפסקות. מפגעי בטיחות סביבתיים הופיעו כאחד הגורמים להתרחשותן של תאונות בין כותלי בית הספר.

ראו: ע/11, עמ' 734.

38. ודוק; טיפוח הסביבה הפיזית בה נמצאים התלמידים יש בו כדי להשפיע על צמצום האלימות והגברת תחושת המוגנות. בשל עובדה זו נקבע בחוזר מנכ"ל תשס"א/4 (ג) העוסק בדרכים שיש לנקוט על מנת ליצור אקלים בטוח וצמצום האלימות במוסדות החינוך, כי בכל הנוגע לסביבה הפיזית, יש לנקוט, בין היתר, בצעדים הבאים:

- יש לשפר את תנאי הלימוד הפיזיים של התלמידים: ניקיון וקישוט הכיתות, המסדרונות, חצר בית הספר וכד'.
- יש לדאוג לתקינותם ולניקיונם של המתקנים העומדים לרשות התלמידים כגון חדרי השירותים, הברזייה, מתקני ספורט וכד'.
- יש לפנות חפצים העלולים להיות סיכון בטיחות

רצ"ב העמודים הרלוונטיים מחוזר מנכ"ל תשס"א/4 (ג) 3-2.1 "יצירת אקלים בטוח וצמצום האלימות במוסדות החינוך", כנספח שסימנו ע/12.

הדיון בכנסת

39. ביום 6/12/04 קיימה ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת דיון בעניין מצב החינוך הערבי בעיר עכו ומצב בתי הספר בחינוך הערבי בעיר. נציגי העותרים הופיעו בפני הועדה כמו גם נציגים מטעם המשיבים וכמה מחברי הכנסת. נציגי העותרים וכמה חברי כנסת שהיו מעורים במצב, הציגו בהרחבה את הבעיות בחינוך הערבי בעיר, לרבות עניין הליקויים הבטיחותיים בבית הספר "אל-מנארה" עם שימת הדגש על דרך הגישה לבית הספר המשותפת לאלפי תלמידים אחרים; חצרות בית הספר והמעקות. היטיב לתאר זאת ח"כ מוחמד ברכה, שביקר את בתי הספר בעיר, כדלקמן:

מוחמד ברכה:

ביום ראשון שעבר הייתי בסיור בעיר עכו, במערכת החינוך ועוד כמה דברים. נפגשתי גם עם ראש העיר. טוב, אני לא אסקור את כל הדברים. אני אדבר רק על הנושא של הבטיחות, וכשיבואו שאר החברים אנחנו נתייחס גם לשאלות אחרות.

מול עינינו התחורה תמונה מאוד מדאיגה בכל מה שנוגע לבטיחות. קודם כל, אני אתחיל כאילו בדברים הקלים פחות. הנושא של יציאות מילוט, שזה צריך לבחון אותו לכמות כזאת של תלמידים שנמצאים במתחם אחד, קרוב לשלושת אלפים חמש מאות,

...

יש שם קצת יותר משלושת אלפים תלמידים שנמצאים שם. ואני חושב ששום גורם בטיחותי רציני ראוי לשמו לא יכול להסכים למצב של הנתבים של היציאה והכניסה.

הדבר השני, הכביש הסמוך שממנו נכנסים לבית הספר, ומעקות בטיחות. יש צד אחד שיש בו מעקות, הצד השני שאין בו מעקות, ואז התלמידים עוברים

בלא מעבר חצייה וקופצים מעל המעקה, וכבר שני ילדים נדרסו שם.

הנקודה השלישית היא החצרות. שגם החצרות הקרקעיות, זה אגב קומה שנייה ושלישית, זה מושג חדש בשבילי אגב. אבל גם החצרות על הקרקע הן צרות מאוד, והיחס בינן לבין מספר התלמידים אינו עומד בשום תקן. אבל גם העובדה שיש אחר כך חצרות שנמצאות בקומה שלוש, קומה שתיים, שעשויה מקרמיקה לבנה, שבכל מצב הילדים עלולים להיפגע מהחלקות. גם הקור והחום הוא בלתי נסבל שם במקומות האלה הסגורים והמסוגרים.

מתוך פרוטוקול ועדת החינוך של הכנסת מיום 6/12/04, עמ' 3-4. הפרוטוקול רצ"ב כנספח כנספח שסימנו ע/13.

40. לדברי ח"כ ברכה הצטרפו חברי כנסת אחרים שביקרו בבית הספר "אלמנארה" ועמדו על מצבו מקרוב. מר רותם זהבי, הממונה על הבטיחות הארצית מטעם משרד החינוך, אשר נכח בדיון בכנסת, הגיב בחומרה נוכח הדברים ששמע מנציגי ההורים וחברי הכנסת והבטיח בדיקת הנושא בצורה מיידית, כדבריו:

"קודם כל, הדברים שנאמרו כאן הם חמורים מאוד, ואני מייד, כבר מחר אני אשלח אנשים, אנשי בטיחות של המחוז, נמצא פה מנהל המחוז, שמיד ילכו לדברים האלה, כי הדברים שאתם מדווח הם דברים חמורים ביותר".

ע/13 עמ' 7.

41. מבדיקה עם בית הספר עולה, כי עובר לדיון בכנסת ביקרו בביה"ס שני יועצי בטיחות אולם עד ליום זה, לא התקבל בבית הספר אף דו"ח בטיחותי המצביע על הליקויים לא כל שכן, יוזמה לפעול לתיקון הליקויים.

42. עניין **אחריותם של המשיבים** נוכח הדברים שהושמעו נדון אף הוא בועדה בכנסת. הניסיון להטיל את מלוא האחריות על הרשות המקומית בלבד, התקבל בתגובה זועמת מאת ח"כ מאלי פולישוק – בלוך, שלדבריה:

"לדעתי, אני חושבת שזה שורש הבעיה. כי מרוב אחראים הבטיחות לא מתבצעת. העירייה - בסדר. אז היא צריכה להיות אחראית, ואף אחד לא ייקח את זה - ראש העיר עוד לא הגיע נכון?"

...

מה שאני מנסה לומר הוא, שאנחנו שומעים פה השכם והערב בחדר הזה שמשרד החינוך לא אחראי על זה ולא אחראי על זה, ולא אחראי על זה. אבל מה לעשות? משרד החינוך אחראי על תלמידים במדינת ישראל. וכל מה שקשור לתלמידים, גם אם זה משמרות הזה"ב, שזה שייך לתחבורה, וגם אם זה אחיות בריאות הציבור שזה משרד הבריאות, וגם אם זה בטיחות שזה שייך לרשות המקומית - זה ממש לא מעניין אותנו. אנחנו רוצים שמשרד החינוך יהיה אחראי על. והוא

ידאג שהמשרדים השונים יתפקדו כמו שצריך. זה התפקיד שלו".

ראו: ע/13, עמ' 12.

אחריות המשיבים

43. העותרים ידגישו ולמען הסר כל ספק, כי המשיבים נושאים באחריות משותפת לתקינות מוסדות החינוך בעיר עכו בכלל ובית הספר "אלמנארה" בפרט.

44. אחריותה של הרשות המקומית ורשות החינוך השייכת לה, לתקינות ובטיחות מבני מוסדות החינוך הנמצאים בשטחה קבועה מפורשות בחוזר מנכ"ל משרד החינוך, התשנ"ז שם נאמר בין היתר, כי:

"הרשות המקומית אחראית לתקינות המבנים, המקלטים, במתקנים והחצרות הכלולים בשטח של מוסד החינוך ושל דרכי הגישה אליו

...

רשות החינוך (הבעלות) אחראית לתכנון בדק בית, שיפוצים ותיקונים בטיחותיים במוסדות החינוך שבבעלותה, ועליה להבטיח את ביצועם בחופשות החג ובפגרת הקיץ.

..

הרשות המקומית תפעיל את שירותיה, כגון שירותי אחזקה ובדק בית, שירותי תברואה וכיו"ב, כדי לתקן או להסיר את המפגעים העלולים לגרום לתאונות במוסדות חינוך.

...

הרשות המקומית תפעל לתיקון כל מפגע בטיחותי שהדו"ח של מדריכי הבטיחות מצביע עליו או שמנהל מוסד החינוך הביא לידיעתה ואין ביכולתו של המוסד לתקנו בכוחות עצמו".

ראו: ע/11 עמ' 735.

45. משרד החינוך, המשיב מס' 2, הנו האחראי על מילוי חוק לימוד חובה ואספקת חינוך לילדים, דבר אשר מחייב אותו מאליו לדאוג ולפקח על הנעשה בבתי הספר ולוודא כי התלמידים אכן מקבלים חינוך הולם ובטוח וכראוי. על אחריותו של משרד החינוך בעניין הליקויים הבטיחותיים ניתן ללמוד גם מדבריו של מר רותם זהבי בכנסת, במהלך הדיון בעניין החינוך הערבי בעיר עכו, כדלקמן:

"יכול להיות. קודם כל, אנחנו לא מורידים את אחריות העל כמו שדיברת עליה. אני בהחלט מסכים עם העניין הזה. מנהל המחוז יכול לפרט את הדברים שהוא עושה, ודאי שהוא מבטא את אחריות העל הזאת. אבל המבנה הוא באחריות תחזוקתית ישירה. אנחנו לא אומרים זה לא מעניין אותנו. אנחנו מבקרים, חונכים, מסייעים במה שאפשר, מתוקף התודעה הזאת של האחריות. ודאי. אבל אם מחר עיריית עכו תרצה לעשות איזה בית לקשישים או כל תכלית אחרת, זאת אחריותה. היא גם אחראית לתחזק אותו ולהסיר את המפגעים.

ע/11 עמ' 13.

הבטחות של המשיבים

46. תיקון הליקויים הבטיחותיים בבית הספר "אלמנארה", היה חלק ממאבקם של ועדי הורי התלמידים בעיר, למען שיפור מערכת החינוך הערבי ממלכתי בעיר. מאבקם זה של ההורים החל חודשים לפני פתיחת בית הספר ואכלוסו בתלמידים. משבוששה תשובתם של מי מהמשיבים לבוא, פנתה העותרת מס' 8 ביום 20/04/04 אל מר שמעון לנקרי, ראש העיר עכו, ודרשה מענה הולם לדרישותיהם של ועד הורי התלמידים. הפגם הבטיחותי בריצוף חצרות בית ספר "אלמנארה" צוין בפנייתה של העותרת הנ"ל כאחד המחדלים הקשים בבניין בית הספר, אשר יש לפעול לתיקונו טרם כניסת התלמידים לבית הספר. העתק מפנייה זו נשלח אל מבקר המשיב מס' 2 אך כלום לא נעשה על-ידי המשיבים עד ליום זה.

רצ"ב פנייתה של העותרת מס' 8 מיום 20/04/04, כנספח שסימנו ע/14.

47. ביום 17/05/04 שיגר מר ח'ליל עמאר, יו"ר ועד הורי התלמידים דאז, אל המשיב מס' 2, מכתב דחוף בו הוא מתריע על הסכנות הכרוכות באי עמידת בית הספר בתנאי בטיחות מינימאליים. מר עמאר ביקש מהמשיב מס' 2 להתערב ולוודא, כי כל הליקויים הבטיחותיים בכללם, המעקות, הרצפה הדלתות והמזגנים באו על תיקונם. העתק מהמכתב הנ"ל הועבר לגורמים אחראים מטעם המשיבה מס' 1, עיריית עכו.

רצ"ב מכתבו של מר עמאר מיום 17/05/04 כנספח שסימנו ע/15.

48. עניין הליקויים הבטיחותיים הובא בפני המשיבים אף על-ידי מנהל בית הספר, מר אוסאמה עבד אלפתאח במספר רב של התכתבויות שלא הניבו מאומה עד ליום זה. ביום 14/06/04 שיגר מנהל ביה"ס מכתב אל המשיבה מס' 1 בו דרש הצבת ברזיות בחצרות בית הספר על מנת להקל על התלמידים במיוחד בימי הקיץ.

ראו: ע/7.

49. רק ביום 13/11/05, כשנה וחצי ממשלוח מכתבו של המנהל, ולאחר אינספור דרישות זהות מטעם ועדי ההורים, קיבל המנהל התייחסות ראשונה לדרישתו בעניין הברזיות ובאופן מפתיע גם לעניין סככות ההצללה. תשובת המשיבה מס' 1 החתומה ע"י גב' נורית בן שושן, לא כללה אף התחייבות עניינית וקונקרטיית, וכך לשונה:

"שמחה לבשר לך על תקצוב התקנת סככת צל במרפסת בית ספרך. המהנדס, מחול ריזק, ואמרכל החינוך יוסי לוזון יהיו איתך בקשר לצורך ביצוע. כמו כן, נא אשר קבלת שתי הברזיות לאחר הצבתן בבית ספרך."

ראו: ע/8.

50. בפניה נוספת ונפרדת מיום 14.06.04 ביקש מנהל ביה"ס מהמשיבה לקיים את הבטחתה מבעבר, למנוע כניסת כלי רכב לרחבה המהווה מעבר מרכזי לגישת הילדים לבית הספר

הן בכניסה והן ביציאה. מנהל ביה"ס התריע בפני המשיבה מס' 1 בדבר הסכנה הטמונה בעובדה, כי הגישה הראשית לבית הספר המשמשת את תלמידי בית הספר הנה למעשה חניון רכבים המסכנים את חיי התלמידים.

רצ"ב מכתבו של מנהל ביה"ס מיום 14/06/04 בעניין הגישה לבית הספר כנספח שסימנו ע/16.

51. רק ביום 31/10/05, כעבור שנה וחצי מפניית המנהל, קיבל מנהל ביה"ס לידיו העתק ממכתבה של המשיבה אל מהנדס העיר, הנטול כל התחייבות עניינית ופתרון יעיל, בעניין "חניות המורים" וזו לשונו:

" אבקש לבדוק אפשרות סגירת החצר הדרומית של
"אלמנארה" לכניסת רכב למעט כלי רכב של מורי
ביה"ס..."

רצ"ב תשובתה של גב' בן שושן, מיום 13/10/05 כנספח שסימנו ע/17.

ראו עוד:

- מכתביו של מנהל בית הספר אלמנארה בנוגע לסוגיות שלא נפתרו (כגון: ברזיות, סככות, ארון חשמל, צנרת המים ועוד) מיום 8/08/04; 5/09/04 ו- 28/11/04; וכן פנייתו של יו"ר ועד הורי התלמידים דאז, מר ח'ליל עמאר, מיום 30.11.04 בעניין ארון החשמל החשוף ומערכת המים המהווה פגע בטיחותי. המכתבים סומנו יחדיו כנספח ע/18.

52. אדישותם של המשיבים כלפי דרישותיהם של העותרים וילדיהם הביאה באחרונים להסלים את מאבקם על-ידי נקיטת צעדי מחאה חריפים יותר. במהלך חודש נובמבר 2004 הכריזו ועדי ההורים על שביתה כללית בכל מערכת החינוך הערבית בעיר. תיקון הליקויים הבטיחותיים בבית הספר נשוא עתירה זו, היה אחד מיני דרישותיהם הרבות של העותרים מהמשיבים.

53. הליקויים הבטיחותיים שבבית הספר דגן נשארו על כנם וכלום לא נעשה ככל שזה נוגע לליקויים המפורטים בעתירה זו. הורי התלמידים המשיכו במאבקם ללא לאות עד לפתיחת שנת הלימודים הנוכחית. נציגי העותר מס' 1 נפגשו ביום 11/08/05 עם מנהלת מחלקת החינוך בעיריית עכו, גברת נורית בן שושן וזאת בניסיון אחרון להשיג הבטחה אמיתית לתיקון הליקויים, מאחר וכל פניותיהם בקודמות לא נשאו פרי.

54. מתצהירו של מר פרהאד עבד, כיום יו"ר ועד הורי התלמידים בבית הספר, ואביהן של העותרות מס' 4 ו-5 עולה, כי במהלך פגישתו עם גברת נורית בן שושן מיום 11/08/05 הועלו נושאים רבים ביחס לחינוך הערבי בעכו, ביניהם עניינו של בית ספר "אלמנארה". מבין כל הנושאים שהועלו ניתנה הבטחה אך לגבי ריצוף החצרות והוספת מבנה לבית הספר. כך מתאר מר עבד את סיכום הישיבה עם גב' בן שושן:

"בכל הנוגע לבית ספר "אלמנארה" נאמר לנו ע"י גברת
נורית, כי:
לא ניתן לפתור את בעיית הצפיפות בבית הספר, כיוון
שהעירייה תלויה במימון משרד החינוך. מצד שני
הובטח לנו, כי החל מ- 1 בספטמבר, 2005 מבנה בית

התזמורת הנמצא קרוב מאד לבית הספר יצורף אל בית הספר ובכך ניתן להפחית מהצפיפות.
לגבי ההצללות בחצרות: נאמר כי אין כסף לעירייה לפתור את הבעיה.
סנוור והחלקה ברצפות: הובטח, כי תעשה בדיקה לרצפות והועלתה הצעה שאולי ניתן יהיה לכסות את הרצפה בחומר מסוים כדי למנוע החלקה וסנוור.
בעיית הגישה לבית הספר המשמשת חניון לרכבים: נאמר כי אפשר לצרף חלק מחצר החניה לשטח הפיתוח של בניין בית הספר וכך, ייפתר חלק מהבעיה."

רצ"ב תצהירו הרצ"ב של מר פירהאד עבד, כנספח שסימנו ע/19.

55. שנת הלימודים החלה, ומאז עברו ארבעה חודשים. חודשים אלה מצטרפים לכשנתיים נוספות שבמהלכן הבטיחו המשיבים לתקן הליקויים בהקדם. את הבטחותיהם וחובותיהם מיאנו העותרים למלא כשבין לבין, ממשיכים תלמידי בית הספר ללמוד בסביבה לימודית בלתי בטיחותית, ונחשפים מדי יום לסכנה מיידית על חייהם. חרף הפניות הרבות, חלוף הזמן והעדר המחלוקת בדבר מצבם הלא תקני של חצרות בית הספר, כלום לא נעשה על ידי המשיבים עד ליום זה.

הטיעון המשפטי

56. העותרים יטענו, כי אי תיקון הליקויים הבטיחותיים מהווה פגיעה חמורה בזכותם של תלמידי בית הספר לחינוך הולם ונגיש. המשיבים הפרו את חובתם המוטלת עליהם על-פי דין לדאוג לקיום זכויותיהם של העותרים לחינוך, לכבוד ולשלמות גוף. מחדלם של המשיבים מהווה הפרה בוטה לחובתם לפעול על-פי הדין לא כל שכן חובתם לפעול במהירות הראויה.

הפגיעה בזכויותיהם של העותרים (2-6)

57. העותרים יטענו, כי מצבו התקני של בית הספר כיום פוגע בזכויותיהם החוקתיות של העותרים 2-6 לחינוך נגיש והולם, לבריאות ולשלמות גוף ובזכותם כילדים למשחק.

58. זכותם של העותרים לחינוך מוצאת ביטוי הן בחקיקה והן בפסיקת בית המשפט העליון. סעיפים 2 (א) ו-6 לחוק לימוד חובה, תשי"ט – 1949 לחינוך מעגנים את הזכות לחינוך חנם לתלמידים עד גיל 15. מקור נוסף לזכות לחינוך הנו חוק זכויות התלמיד, תשס"א – 2000. מטרתו של החוק הנ"ל כאמור בסעיף 1 לחוק הנה "לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד..." וסעיף 3 לחוק הנ"ל מעגן את זכאותו של כל ילד לחינוך.

59. בית משפט העליון עמד פעמים רבות ובשורה של פסקי דין על מעמדה של הזכות לחינוך כזכות יסוד; על מרכזיותה כאלמנט הכרחי למימושו העצמאי של הפרט וכן על חשיבותה ככלי חיוני לקיום עקרונות דמוקרטיים ולקיומה של חברה הפועלת לרווחת הקהילה שלה בצורה שוויונית וללא אפליה ומשוא פנים.

ראו :

- בג"צ 7374/01 פלוניס נ' מנכ"לית משרד החינוך, פד"י נד (6) 529, 545
- בג"צ 7351/05 ועד הורים עירוני ראשון לציון ואח' נ' שרת החינוך ואח', (טרם פורסם), ניתן ביום 18/07/05 ;
- בג"צ 6671/03 אבו גנאם נ' משרד החינוך (טרם פורסם).
- בג"צ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך ;
- בג"צ 1554/95 עמותת "שוחרי גילית" נ' שר החינוך התרבות, פ"ד נ(3) 2 ;
- בג"צ 2814/97 ועדת המעקב העליונה לענייני חינוך נ' משרד החינוך, פ"ד נד(3) 233.

60. ודוק. בטיחות ונגישות למימוש הזכות מהוות את עמוד התווך בהבטחת מימוש הזכות בצורה הראויה ביותר. בעניין אבו ג'ודה, קבע הנשיא ברק, כי ההצהרה על קיומו של מוסד חינוך אין משמעה בהכרח מימוש הזכות לחינוך, כדלקמן :

"יחד עם זאת נותרה השאלה, האם שירותי חינוך אלה אכן נגישים לילדי העותרים? אין די בהצהרה לפיה מוסדות חינוך קיימים. צריך להבטיח כי אלה יהיו נגישים לתלמידים המבקשים ללמוד בהם (השוו בג"ץ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות", פ"ד נ(1) 19).

...

אכן, לעיתים מימוש הזכות לחינוך כרוכה גם במימון הנגישות למוסדות החינוך המרוחקים ממקום מגורי התלמידים (ראו בפרשת פלוניס, בעמ' 548).

בג"צ 5108/04 אבו ג'ודה נ' שרת החינוך, פסקה 10, (פסק דין מיום 9.9.2004, טרם פורסם).

61. בנוסף, מצבן הלא תקיני של חצרות בית הספר פוגע בזכותם של העותרים למשחק. כאמור, בשל העדר האפשרות לנצל את שלוש החצרות המרכזיות של בית הספר נאלצים תלמידי בית הספר להעביר את שעות המשחק שלהם בהספקות שבין השיעורים במקומות אשר כלל לא יועדו לכך. עניין זה יוצר צפיפות יתר בחצרות "המאולתרות" של ביה"ס ופוגע בזכותם של הילדים למשחק ולחינוך גופני. על חשיבותו של המשחק לילדי בית הספר וכן על הצורך להקצות להם מקום ראוי למימוש הזכות למשחק ולפעילות חינוכית, נאמר בצ'רטר העולמי של ארגון האונסקו (UNESCO) כי :

"2.3. Every overall education system must assign the requisite place and importance to physical education and sport in order to establish a balance and strengthen links between physical activities and other components of education.

...

Article 5: Adequate facilities and equipment are essential to physical education and sport

(ג) השר רשאי לחייב, בצו, רשות חינוך מקומית, או רשויות חינוך מקומיות אחדות במשותף, לפתוח ולקיים מוסדות חינוך רשמיים לחינוך יסודי.

64. למותר יהיה לציין, כי על מנת לקיים את נגישותו הסבירה של החינוך הרי האחריות המשותפת המוטלת על המשיבים **לקיום מוסדות חינוך** כוללת מניה וביה אחריות משותפת להבטיח מתן סביבה פיזית בטוחה לתלמידים ודאגה לרווחתם. קיום תשתית חינוך משמעה הבטחת הדבר על כל היבטיו, שכן כבר נפסק, כי:

"אחריות המדינה והרשות המקומית לקיים תשתית חינוך חובה חינם מחייבת מיצוי חובה זו על כל היבטיה, על כל הקשור והכרוך בהפעלת מערכת חינוך שתתאים לתכליותיה."

בג"צ 7374/01 פלוניס נ' מנכ"לית משרד החינוך, פד"י נד (6) 529, 546.

65. העותרים ידגישו, כי הפרשנות הראויה והנכונה לחובה המוטלת על המשיבים מכוח החוק "לקיים מוסדות חינוך" כוללת את חובתה של המדינה לדאוג שבית הספר לא יכלול כל מפגע סביבתי או בטיחותי שעלול לסכן את חייהם של התלמידים. מקום שהתגלה אותו מפגע, שומה על המדינה לפעול להסרתו או תיקונו לאלתר פן יתרחש הרע מכל, וכי אז לא יועילו חכמים בתקנתם.

66. בעניין **מונג'ד אבו גנאם** הדגיש בית המשפט הנכבד חובת המדינה לממש את זכות החינוך על-ידי נקיטת צעדים אופרטיביים וראויים:

"חובת המדינה להקנות לכל ילד חינוך חובה חנם, וכנגדה, זכותו של כל ילד לחינוך כאמור, מחייבים נקיטה באמצעים ראויים על מנת להבטיח שהתכלית החשובה של הקניית חינוך לילדי כל מגזרי האוכלוסייה בישראל תוגשם הלכה למעשה. הצהרות בדבר חובת המדינה לספק חינוך חובה חנם ובדבר זכותו של כל ילד לחינוך חנם נותרות ריקות מתוכן, אם לא ננקטים האמצעים המתאימים על מנת להבטיח את הגשמתן והוצאתן מן הכח אל הפועל. לצורך כך, נדרשים תקציבים בהיקפים מתאימים, ונדרש מנגנון אשר הפעלתו תבטיח פיקוח ומעקב מתמידים אחר השתלבותם של הילדים במסגרות בית-ספריות, ותעשה למניעת התרופפות הקשר בין התלמיד למסגרת החינוכית אליה הוא משתייך, ונשירתו ממנה."

בג"ץ 6671/03 מונג'ד אבו גנאם ואח' נ' משרד החינוך ואח' פסקה 6 (פסק דין מיום 24.1.2005, טרם פורסם).

67. תיקון ליקויים בטיחותיים במיוחד החמורים, הנו ערובה למתן חינוך נאות לתלמידים. אחריותה של המדינה כלפי הילדים בגילאי חינוך חובה איננה רק לספק מסגרות חינוך אלא לדאוג שתלמידיה **יקבלו חינוך נאות**. על אחריותה של המדינה לדאוג להקניית חינוך נאות עמד בית משפט נכבד בעבר, כדלקמן:

"בסוגיית חינוכו של הדור הצעיר מצויות שתי זכויות-חובות יסוד. האחת- זכותם-חובתם של

ההורים להקנות חינוך נאות לצאצאיהם... והשניה - זכות-חובתה של המדינה, באמצעות מוסדותיה שהוסמכו לכך, לדאוג להקניית חינוך נאות בצורה מאורגנת ומתוכננת, הקבועה בחוק, ואף זכות-חובה זו בעלת משקל רב והיא חשובה מאוד".

בג"צ 421/77 ניר נ' מועצה מקומית באר יעקב פ"ד לב (2) 253, 256.

ראו גם: סעיף 242 לפקודת העיריות, אשר מסדיר את חובתה של העירייה לשמור על בריאות הציבור ולנקוט אמצעים להסרת כל מטרד או למניעתו.

68. ועוד. הדחיפות בקיום חובותיהם של המשיבים מקבלת משנה חשיבות נוכח הסיכון אליו נחשפים הילדים והמסוכנות שבשימוש במתקני בית הספר במצבם כיום. מסוכנות זו מטילה על המשיבים חובת זהירות כלפי תלמידי בית ספר, הוריהם, המורים, וכלפי כל הפוקד את בית הספר. בצד האחריות הניזקית של המשיבים עומדת גם אחריות פלילית של רשלנות ועבירות אחרות בגין אירועים שניתן היה לצפותם. על חובתה של הרשות, במיוחד הרשות המקומית לטפל במפגעים הנמצאים בסביבתה, נאמר בפסיקה העליונה, כי:

"על העירייה היה לצפות, כי העדר טיפול יסודי במערכת הביוב או בקו הביוב הרלוואנטי, אשר גרם להצפות תדירות של הרחוב ולהפרעתו של מהלך החיים התקין של דייריו, ואשר סיכן בטיחות צעידתם של הולכי הרגל והמשתמשים האחרים ברחוב, עלול להביא לפגיעה בגוף או ברכוש. נסיבות כאמור מצביעות, לכאורה, על רשלנות מצד העירייה, ועליה היה להרים את הנטל הראייתי הנובע מכך כדי שלא תחוב בנזיקין."

ע"א 73/86 לוי שטרנברג נ' עיריית בני ברק פ"ד מג (3) 343, 348 - 347.

ראו גם: פסק הדין בעניין הנאשמים במותה של הילדה אמיליה כהן ז"ל אשר נפלה מחלון בית הספר שלא תאם את הוראות הבטיחות: ע"פ 8356/04 (מחוזי ירושלים) אנג'ל שרה ואחי נ' מדינת ישראל, טרם פורסם.

69. העותרים יטענו, כי כאשר המדינה לא נוקטת באמצעים ו/או לא מקיימת את חובותיה על מנת שיתאפשר לילדים לקבל חינוך נאות ולזכות בסביבה פיזית בטוחה הדבר לא רק שמהווה הפרה של חובתה על-פי דין, אלא גורר בוודאות פגיעה בזכותם לחינוך, בכבודם ובחירותם האישית.

70. בשורה של פסקי דין, קבע בית המשפט העליון, כי הענקת סמכות לרשות אין מטרתה הפגנת כח אלא היא טומנת בחובה את האחריות להפעיל את אותה סמכות. משהוסמך המשיב 2 לפקח על מוסדות החינוך חובה עליו להפעיל את אותה סמכות על-ידי נקיטת צעדים אופרטיביים ואל לו להסתפק בישיבה בחוסר מעש ובחיבוק ידיים. דברים אלה נכונים כפליים כשהם נוגעים למשיבה מס' 1. בעניין ברגר הדגיש בית המשפט, כי:

"כך טמונה בהענקת הסמכות, בין היתר, החובה לשקול את הצורך בהפעלתה ואת הדרכים הראויות שיש לנקוט בהקשר זה... בעל הסמכות עלול להיחשב

למי שחוטא לחובתו, אם הוא מותיר את הסמכות, שהוקנתה לו, כאבן שאין לה הופכין במובן זה, שאינו נותן דעתו עליה מטוב ועד רע, בין לחיוב ובין לשלילה, ואינו שוקל כלל, אם ואימתי יפעילנה..."

בג"ץ 297/82 ברגר ואח' נ' שר הפנים, פ"ד לו (3) 29, 45-47.

71. העותרים יטענו עוד, כי המשיבים לא רק הפרו את חובתם על-פי דין, אלא אף את חובתם לפעול במהירות הראויה. מההתכתבות עם מנהל בית ספר אלמנארה, עולה, כי לפחות בשני עניינים בטיחותיים, (עניין הסככות בצרות בית הספר ועניין ברזיות השתייה) התחייבה המשיבה מס' 1 לפעול, אך כלום מהבטחותיה לא קוים.

ראו: ע/8 ו- ע/17. ראו גם: התחייבות המשיבים כעולה מפרוטוקול הכנסת, ע/13.

72. כרשויות מנהליות חובתם של המשיבים לפעול במהירות הראויה. חובה זו היא מן המושכלות הראשונות של מינהל תקין והיא נובעת מחובות ההגיונות הנאמנות והסבירות המוטלות על הרשויות המנהליות. חובה זו אף מעוגנת בסעיף 11 לחוק הפרשנות, התשמ"א – 1981, לפיו "הסמכה או חיוב לעשות דבר, בלי קביעת זמן לעשייתו - משמעם שיש סמכות או חובה לעשותו במהירות הראויה ולחזור ולעשותו מזמן לזמן ככל הנדרש לפי הנסיבות".

ראו:

- י' זמיר, הסמכות המינהלית - כרך ב (תשנ"ו-1996), 706 ו- 717;
- בג"ץ 6300/93 המכון להכשרת טוענות בית דין נ' השר לענייני דתות, פ"ד מח(4) 441, (451);
- בג"ץ 7198/93 מיטראל בע"מ נ' שר התעשייה והמסחר, פ"ד מח(2) 844, 853;

73. העותרים יוסיפו ויטענו, כי הפרת חובתם של המשיבים לתיקון הליקויים הבטיחותיים ופיקוח על תקינות הסביבה הפיזית והלימודית, לא כל שכן במהירות הראויה מקנה להם הזכות לדרוש סעד מידי המחייב את לפעול במהירות.

ראו: י' זמיר, הסמכות המנהלית - כרך ב (תשנ"ו-1996), 709.

74. למען הסר כל ספק, יודגש כי עסקינן בהפרות קשות של זכויות העותרים לחינוך לבריאות ולשלמות גוף. מצבו הבלתי תקיני של בית הספר מעמיד את חיי התלמידים בסכנה יומיומית. חוות הדעת הרצ"ב רצופה בהפניות לליקויים ומפגעים בטיחותיים אשר הטיפול בהם אינו סובל דיחוי. משכך, העלאת טענת חוסר התקציב על-ידי המשיבים כפי שצוינה בפני חלק מהעותרים אל לה להיטען במקרה דנן ודינה להידחות. לא אחת קבע בית משפט נכבד זה, כי שיקולים תקציביים הינם פחותי משקל כאשר עסקינן בפגיעה בזכויות יסוד. מגבלות התקציב לעולם אינן יכולות לפטור את האחראים לשיפור המצב

ולעולם לא יצדיקו הרעה במצב הקיים, במיוחד כאשר הדבר נעשה תוך סטייה מהוראות כתובות ומחייבות. עמד על כך פרופסור א' ברק באומרו:

"אכן חברה אשר מעמידה ברא שסולם המוגנים זכויות אדם, צריכה להיות מוכנה לשם עבורן. הרטוריקה של זכויות אדם צריכה להיות מכוסה במציאות המעמידה זכויות אלה בראש סולם העדיפויות הלאומי. הגנה על זכויות אדם עולה כסף, וחברה המכבדת זכויות אדם צריכה להיות נכונה לשאת במעמסה הכספית".

א' ברק, **פרשנות במשפט – פרשנות חוקתית** (כרך שלישי, 1995) עמ' 528.

ראו גם:

- ע"א 5942/92 פלוני נ' אלמוני, פ"ד מח (3), 837, 645 842 ;
- בג"צ 7081/93 בוצר ואח' נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות", פ"ד נ (1), 19, 27 ;
- בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון ואח', פ"ד מט (4), 94, 113, 122 ;
- דנ"פ 2316/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט (4), 589 ;
- בג"צ 6055/95 שגיא שמח נ' שר הביטחון, פ"ד נג (4), 241, 281 ;
- בג"ץ 205/94 עקיבא נוף נ' מדינת ישראל פ"ד נ (5) 449 ;

על יסוד האמור לעיל ונוכח הליקויים הבטיחותיים הרבים בבית הספר, כמפורט לעיל, ומיאון המשיבים למלא חובתם על-פי דין מתבקש בית המשפט הנכבד, להוציא מלפניו צו-על תנאי כמבוקש בראשית העתירה. כן מתבקש בית המשפט הנכבד לקבוע דיון דחוף בעתירה.

עביר בָּר, עו"ד

ב"כ העותרים